

Saša Kravos,

Osnovna šola Danila
Lokarja Ajdovščina

Opismenjevanje po načelih formativnega spremljanja

IZVLEČEK: V prispevku je opisan primer opismenjevanja, ki je bil izveden v praksi v šolskem letu 2018/2019 v 2. razredu in predstavljen na študijskih skupinah v avgustu 2019.

Predstavljen primer usvajanja malih in velikih pisanih črk sledi načelom formativnega spremljanja. Učitelje želi spodbuditi k razmišljanju in iskanju drugačnih oblik opismenjevanja – predvsem takih, pri katerih je pouk osredinjen na učence. Včasih učitelji, v želji naučiti čim več, preveč razmišljajo, kaj bi še naredili za učence, namesto da bi se vprašali, kaj bodo naredili učenci ...

Ključne besede: opismenjevanje, formativno spremljanje, zapis pisanih črk, sledenje načrtu, samovrednotenje

---

Literacy According to Formative Assessment Principles

Abstract: The article describes a practical example of literacy implemented in school year 2018-19 in second grade and presented in study groups in August 2019. The example illustrates learning lower case and upper case letters according to formative assessment principles. The aim is to encourage teachers to think about and look for other forms of literacy – mainly those where classes are focused on students. Sometimes teachers, wanting to teach as much as possible, think too much about what more they can do for their students instead of asking themselves what more students could do ...

Keywords: literacy, formative assessment, writing letters, following the plan, self-assessment

---

Uvod

V zadnjih letih svoje pedagoške prakse sem vedno pogosteje naletela na termin »formativno spremljanje«. Nekaj časa sem spremljala teoretična izhodišča in usmeritve ter odzive učiteljev, ki so koncept preizkušali v praksi, nato sem se kritično poglobila v branje literature in skeptično presojala možnosti dela v praksi. Tako sem odkrivala nove poti in načine ter se spraševala: »Kje sem bila do sedaj, tako bi moralo biti že doslej!« Začutila sem potrebo po posodobitvi svojega poučevanja.

Pri klasičnem, tradicionalnem poučevanju poteka komunikacija enosmerno: učitelj govori, učenci poslušajo. Ali tudi slišijo? Kako razumejo slišano? Velikokrat so samo tiho in komaj čakajo, da učitelj konča in se ura zaključi. Koliko so se naučili in kaj koristnega so spoznali? Kaj so razmišljali? Kakšna vprašanja so se jim porajala? Kako so se počutili? Na ta vprašanja preko klasične izvedbe pouka težko dobimo odgovor.

Z elementi formativnega spremljanja se lahko poglobimo v proces učenja in otroke vodimo k samostojnosti. Skozi nove didaktične pristope postane učenje vidno: učitelj

izhaja iz predznanja otrok, pouk načrtuje skupaj z učenci, z njimi postavlja namene učenja in kriterije uspešnosti, preko kakovostne povratne informacije in vrednotenja njihovega dela pa jih usmerja naprej. Spodbuja jih k raziskovanju, ohranjanju radovednosti, iskanju načinov in poti za lažje učenje in boljše zapomnitev ter k večji samostojnosti in odgovornosti.

Leonida Novak (2018, str. 26) je zapisala: »Če želimo, da učenci prevzemajo večjo odgovornost za svoje učenje, potem morajo vedeti:

- kaj se bodo učili in zakaj,
- kako bodo prepoznali, kdaj so uspešni, in
- zakaj bi se morali še naprej učiti.«

»Učenje ni le razumski proces, njegova učinkovitost je odvisna tudi od motivacije učencev in njihovih čustev. Učitelj v pouk vključuje aktivnosti, v katerih učenci v učnih ciljih iščejo osebni smisel in jih povezujejo s svojimi interesi.« In še: »Učenci se pri izražanju svojih misli, čustev, želja, potreb, izkušenj, domišljije, opažanj in ustvarjalnosti počutijo varne in sprejete, upajo si tvegati, delati napake, kar ustvarja pogoje za razvoj samozavestnih posameznikov. Delo poteka v zaupnem in varnem okolju, ki postavlja učenje v središče in pri učencih spodbuja zavzetost za učenje.« (Brunauer idr, Zakaj formativno spremljati, 2017, str. 9)

V praksi sem začela preizkušati elemente formativnega spremljanja in bila nad rezultati navdušena. Odločila sem se, da bi svoje izkušnje preizkusila tudi pri opismenjevanju. Zastavljala so se mi vprašanja:

- Ali učenci potrebujejo, da jim za vsako črko pokažemo, kako se napiše, ali to zmorejo sami glede na prikaz v gradivu, ki ga imajo?
- Ali se morajo vsi učenci v isti uri učiti isto črko?
- Ali zmorejo slediti preprostemu načrtu?
- Ali so zmožni načrtovati lastno učenje?

Predvidevala sem, da to zmorejo, če jim le ponudimo možnost in jih učimo strategij, kako to početi. Zavedati se moramo razlik med učenci: nekateri napredujejo hitreje, drugi počasneje, posamezniki potrebujejo pri učenju več pomoči. Pred vsemi pa je skupen cilj: naučiti se brati in pisati.

Ko sem več let otroke opazovala pri opismenjevanju, sem ugotavljala, da nekateri zelo hitro napredujejo, poteze črk brez težav usvojijo. Odločila sem se za pristop, kjer uspešnih učencev ne bi upočasnjevala s tempom drugih, ki jim gre počasneje. Pri vseh učencih je bilo začutiti željo po učenju pisanih črk ter veliko željo po tem, da bi pisali kot pišejo odrasli. Poglobila sem se v načrtovanje dela, ki bo sledilo individualizaciji in diferenciaciji učnega procesa.

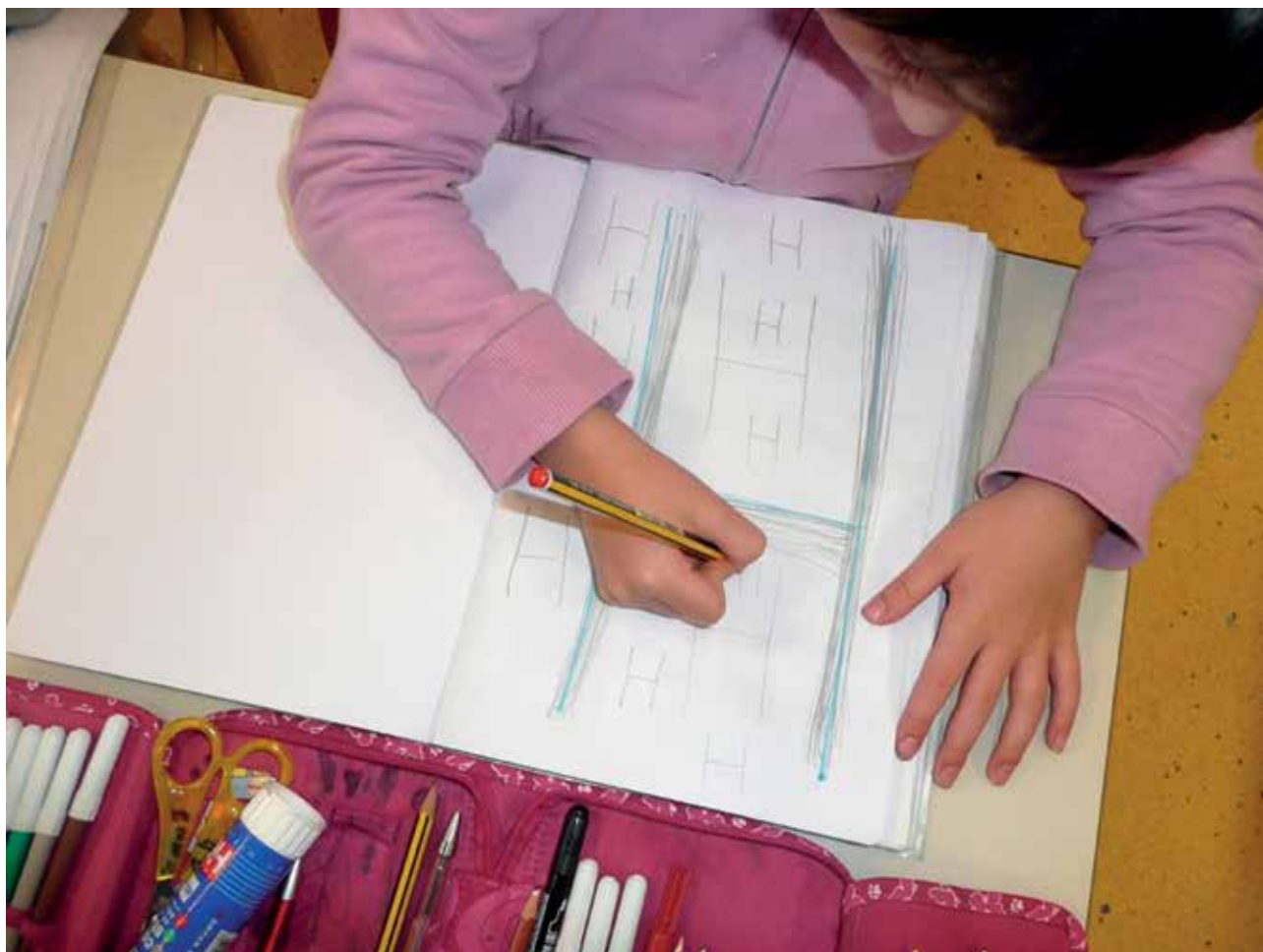
Kako začeti?

Ena od osnovnih metodičnih izhodišč sodobnega jezikovnega pouka in pouka nasploh je integracija vseh komunikacijskih dejavnosti (poslušanje, govorjenje, branje, pisanje) ob posameznih vsebinskih/tematskih sklopih (Pečjak, 2009, str. 10). Pouk opismenjevanja moramo obravnavati celostno glede na druge dejavnosti, kot so poslušanje, govorjenje, pisanje in branje, saj vse služijo komunikaciji posameznika z drugimi ljudmi/okoljem in s samim seboj. »Pisanje je bolj integrirano in sintaktično bolj kompleksno kot govorjenje, ki je bolj fragmentarno. Ta značilnost v psihološkem pogledu pomeni počasnejše procesiranje informacij pri pisanju, kar praktično pomeni, da učenec potrebuje za zapis misli več časa kot za to, da jo samo pove« (Pečjak, 2009, str. 10 in 14).

Za učenje pisanja mora imeti otrok razvito fonološko zavedanje (slušno razločevanje in razčlenjevanje), prav tako mora vidno razlikovati, razvito mora imeti orientacijo v prostoru, na telesu in na papirju, primerno razvita mora biti njegova pozornost, usmeritev pogleda, gibanje oči, razvita mora biti fina motorika in prav je, da sta usvojeni pravilna drža telesa in pisala. Če otrok naštetega še ni razvil/usvojil, ne hitimo z usvajanjem novih vsebin, ker rezultati ne bodo sledili našim pričakovanjem in/ali željam.

Vsem učencem je treba omogočiti, da napredujejo od določene stopnje, začetnega razvoja pismenosti. Pouk naj bo naravnano tako, da se osredotoča na določene potrebe učencev – za diferenciacijo je ves čas potrebna sprotna spremljava njihovega napredka. Pouk mora temeljiti na modelu začetnega razvoja pismenosti in predpostavki, da morajo učenci razviti temeljne elemente pismenosti. In nenazadnje – individualizirani pouk opismenjevanja mora nadomestiti tradicionalni pouk, ki se ne prilagaja individualnim značilnostim in potrebam učencev (Walpole, 2007).

V prvem razredu smo pri pouku veliko časa namenili razvoju vseh predopismenjevalnih zmožnosti. V drugem razredu smo izhajali iz načina dela, ki so ga otroci poznali iz prvega razreda. Velike tiskane črke so v prvem razredu spoznavali s pomočjo lutke gospe Abecede, pri zapisu črk pa skrbno spremljali poteze in jih pravilno zapisovali v velik brezčrten zvezek. Pri vsaki črki so najprej napisali pikico, to je pomenilo izhodiščno točko, nato pa še vse poteze, ki so jih oštevilčili glede na zaporedje potez. Ko je bila velika tiskana črka napisana čez celo stran, so otroci po njej vadili poteze tako, da so jo večkrat prevlekli. Ko so začutili, da »roka teče«, da so poteze usvojili, so prazen prostor okrog črke zapolnili še z zapisom iste črke v različnih velikostih in barvah.

Slika 1: Učenje velikih tiskanih črk v 1. razredu.

Poleg zapisa v zvezek so hkrati potekale še druge dejavnosti za lažjo zapomnitev in utrditev črk.

Ko smo začeli z obravnavo, sva jim z vzgojiteljico v zvezek napisali le prvi dve oziroma tri črke, nato so to naredili sami. Če je kdo črko napisal narobe, je ob najini povratni informaciji in vrednotenju ob kriterijih sam poiskal nepravilnosti in jo popravil, tako da jo je ponovno pravilno napisal na novo stran. Povratne informacije sva dajali sproti, sproti so odpravljali tudi napake, v pomoč so jim bili kriteriji uspešnega zapisa črk napisani na plakatu.

Uspešen bom, ko bom:

- pravilno sedel,
- pravilno držal pisalo,
- pravilno zapisal črko (upošteval pravilno zaporedje potez),
- upošteval črte,
- znal črko pravilno prebrati.

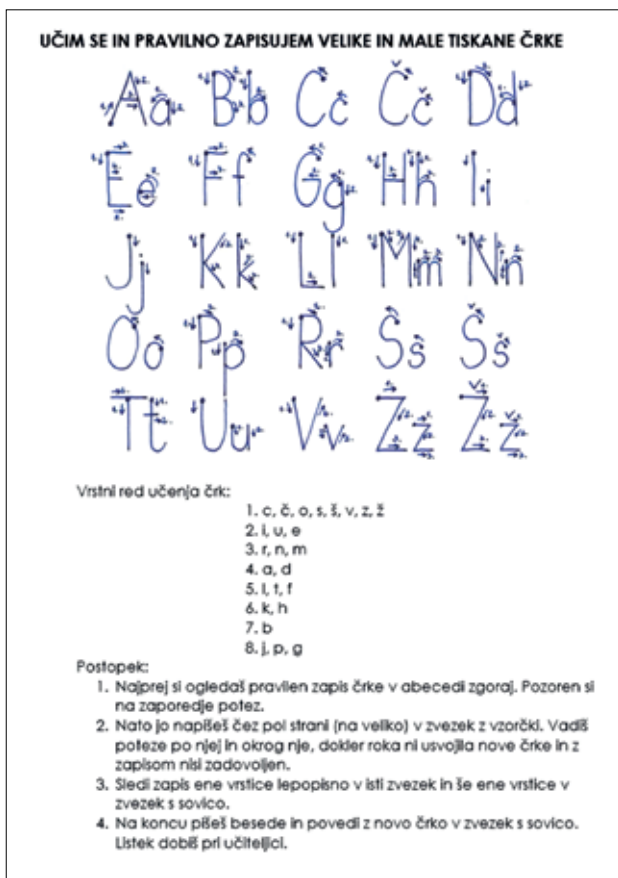
Ko so učenci črko usvojili, so pisali besede (nekateri povedi) z usvojeno črko.

Kako nadaljevati?

V 2. razredu so na enak način usvojili malo tiskano abecedo. Ker so male tiskane črke namenjene bolj branju kot zapisovanju, se pri obravnavi nismo predolgo zaustavljali.

Otroke sem načrtno začela pripravljati na učenje pisanih črk:

- izvajali so veliko grafomotoričnih vaj,
- izvajali so prstno telovadbo in s tem krepili prste in dlani,
- z različnimi tehnikami so sproščali roko, da pritisk popusti,
- preko različnih iger so urili orientacijo na ravnini,
- nekateri so še vedno izvajali vaje za pravilno držo pisala oziroma za korekcijo le-te,
- preizkušali so razna pisala in ob tednu otroka slavnostno prešli na pisanje z nalivko.

Slika 2: Načrt za učenje malih tiskanih črk.

Odtlej so grafomotorične vaje delali tudi z nalivnim peresom.

Ko je bila večina učencev pripravljena za nadaljnje delo, smo oblikovali načrt, po katerem se bodo učili zapisovati

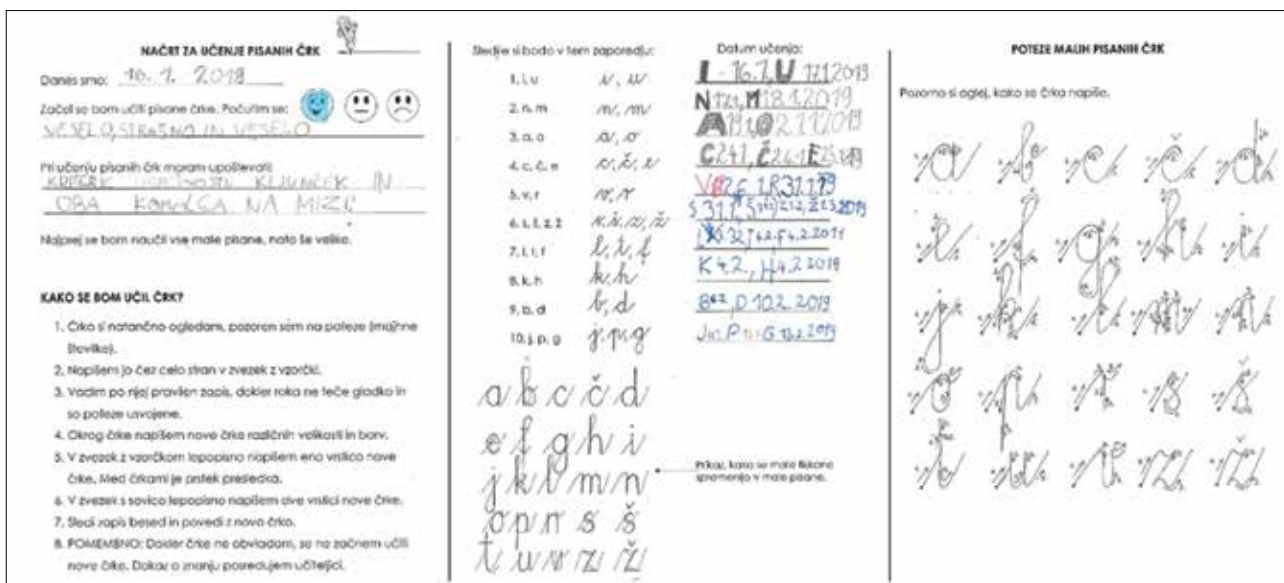
pisane črke. Šlo je za enak postopek kot pri obravnavi/učenju velikih in malih tiskanih črk. Vsak otrok je dobil mapo – prepognjen list A3, na katerem je bil napisan potek usvajanja pisanih črk.

Z obravnavo prve črke smo začeli v frontalni obliki. Naslednje ure so delali učenci vsak s svojo hitrostjo, glede na stopnjo motivacije, predznanja in zavzetosti. Sproti sem spremljala njihov napredek, pohvalila dobro opravljeno delo in vložen trud, svetovala, kako zapis izboljšati, popraviti, nadgraditi in jim bila v oporo, če so imeli kakršnokoli vprašanje ali težavo.

Pri učenju me niso pogosto potrebovali. Sledili so načrtu in se sami učili črk. Nekateri so imeli težave z zapisom črke čez celo stran. Spodbujala sem jih, da so črko napisali sami, tudi če je bila najprej okorna, manj lepa in nenatančna, nato pa so z vajo postajale črke pravilnejše in vse bolj estetsko zapisane.

Ko je posameznik usvojil zapis črke, mi je pokazal svoj izdelek kot dokaz o znanju. Nato je prejel učni list z besedami in povedmi, ki jih je prepisal v zvezek. Najhitrejši učenci so usvojili zapis pisanih črk prej kot v enem mesecu. Ti so dobili nov načrt – mapo za učenje velikih pisanih črk. Ker je šlo za enak postopek, težav ni bilo.

Med učenjem sem jih večkrat spomnila na kriterije uspešnega zapisa (enaki kot zgoraj; dodali smo še pravilno vezavo), učila sem jih, kako vrednotiti svoje delo in delo sošolcev. Hitrejši učenci so pomagali počasnejšim. Največkrat so jih potrebovali takrat, ko je bilo treba pokazati, kako se novo črko napiše čez celo stran. Zahtevala sem, da je medsebojna pomoč taka, da nekdo ne dela nečesa namesto sošolca, ampak najde način, kako mu pokazati, napisati, razložiti.

Slika 3: Načrt za učenje pisanih črk – mapa.

RAZMIŠLJAM O SVOJEM UČENJU
 Koliko malih tiskanih črk sem se že naučil? 16
 Kaj mi gre dobro? MALA TISKANA M I N N
 Kaj moram še popraviti? POPRAVITI MORAM PRESLETKE IN VEJICE

Slika 4: Primer samovrednotenja učenca.

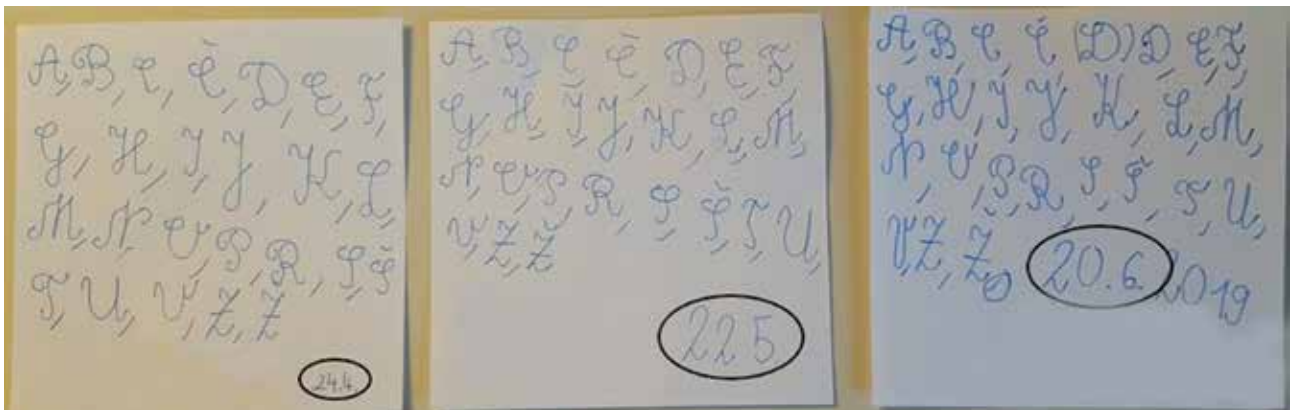
Med samim učenjem črk so razmišljali o svojem počutju, napredku, o dosežkih, ki jih še lahko izboljšajo.

Da lažje in hitreje zberem informacije o tem, koliko otroci res znajo, pogosto uporabljam tako imenovane izstopne listke.

Večkrat sem jih prosila, da mi na listek napišejo abecedo velikih pisanih črk, tako da si ne pomagajo s stensko

abecedo ali s čim drugim. Zmenili smo se, da bodo za črko, ki je še ne poznajo, napisali poševnico, da bodo pri tem pošteni in ne bodo sleparili. Ugotovili so, da je boljše, če si pošteni, ker potem res vidiš, katerih črk še nisi usvojil in jih boš zato še vadil.

Nekateri učenci so že aprila znali zapisati veliko pisano abecedo.

Slika 5: Primeri izstopnih listkov učenca A.

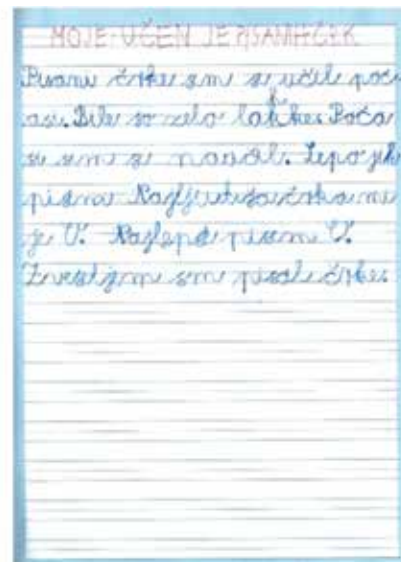
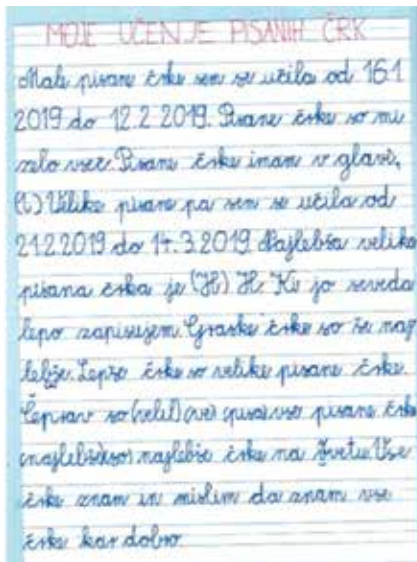
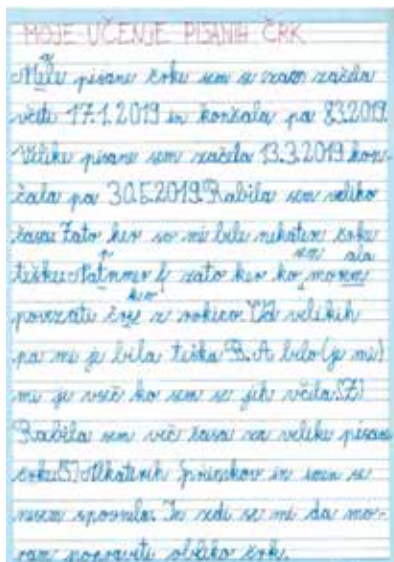
Nekaterim je šlo usvajanje počasneje.

Slika 6: Primeri izstopnih listkov učenca B.

Do konca leta so učenci usvojili obe pisani abecedi; nekateri so imeli težave s priklicem posameznih črk. Vedela sem, da bodo čez počitnice marsikaj pozabili, zato bo treba v 3. razredu obe abecedi temeljito ponoviti, nekateri pa si bodo morali še pomagati pri priklicu.

Ob koncu šolskega leta sem jih prosila, da napišejo razmišljanje o učenju pisanih črk: koliko časa so potrebovali, kaj jim je bilo težko in podobno. Dabila sem zanimive zapise.

Slika 7: Refleksije učencev ob zaključku učenja pisanih črk.

Sklep

Za opismenjevanje po načelih formativnega spremljanja sem potrebovala več časa kot prejšnja leta, ko sem poučevala klasično, frontalno, vse otroke isto črko istega dne. Spoznala sem, da so učenci ob takem načinu opismenjevanja razvijali še druge spretnosti in veščine: vsak je delal skladno s svojim tempom, prilagajali so si delo, če so želeli, so lahko naredili več, učili so se načrtovati in slediti načrtu, vrednotili so svoje delo in načrtovali izboljšave, privzgjajali so si samostojnost in odgovornost – skratka: bili so skrbniki svojega učenja. To pa je tisto, kar šteje.

Viri in literatura

- Holcar Brunauer, A. idr. (2017). *Formativno spremljanje v podporo učenju: priročnik za učitelje in strokovne delavce. Zakaj formativno spremljati.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Novak, L. idr. (2018). *Formativno spremljanje na razredni stopnji: priročnik za učitelje.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Pečjak, S. (2009). *Z igro razvijamo komunikacijske sposobnosti učencev.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Walpole, S., McKenna, C. (2007). *Differentiated Reading Instruction, Strategies for the Primary Grades.* New York: Guilford Press.

